

Der skal være plads til afbalanceret uhygge i daginstitutionen, siger litteraturdarwinist. Hekse og monstre udvikler nemlig barnets medfødte instinkter og pirrer dets urgamle fascination for rovdyr.

Af Thorsten Asbjørn Lauritsen & Peter Borberg / Illustration: Mikkel Henssel

DEN FRYDEFULDE GRU

Scenen er kendt. Et barn sprinter hvilende af latter fra rum til rum. På jagt efter et godt gemmested. Eller en mulig flugtvej. Lige i hælene følger en voksen. Fangarmene er bredt ud. Og stemmen gøres så dyb som mulig, da den runger:

»Nu kommer jeg og æder dig!«

At oprinnet bare er for sjov markeres i reglen med et varmt knus, purren i håret og en stakåndet glæde oven på strabadserne. Men scenen er meget mere end uskyldig leg. Når barnet jages af pædagogen, der leger farlig løve, sættes urgamle instinkter i spil.

»Menneskehjernen har aldrig helt forladt stenaidentiden og den afrikanske savanne. Når barnet reagerer så kraftigt på en sådan leg, skyldes det, at den voksne løve pirrer et følelsesmæssigt beredskab, der går tilbage til den tid, hvor mennesket havde brug for at være på vagt over for naturens indbyggede farer,« siger Mathias Clasen, cand.mag. i engelsk og videnskabshistorie og en af landets eneste forskere i litteraturdarwinisme. En disciplin, hvor man studerer litteratur med Darwins briller – survival of the fittest (den stærkeste overlever) som biologisk grundvilkår, hvad enten vi er i junglen, litteraturen eller i en moderne dansk institutionskultur.

»For børn er det både forbundet med rædsel og fascination, når voksne leger løver eller

monstre. Den frydefulde gru, der vækkes i barnet, minder det om rovdyrene på den afrikanske savanne – men det er stadig kun en leg. Den uhygge skal vi turde sætte i spil i daginstitutionerne,« siger forskeren, der i samme åndedrag betoner vigtigheden af hele tiden nøje at følge barnets naturlige reaktioner på legens grænseområder.

»Man kan tydeligt se på et barn, hvornår løve-legen bliver for meget. Også her er instinktet meget kraftigt. Når et barn begynder at græde, fordi en voksen overspiller rollen som løve, hænger det sammen med, at der opstår en tvivl hos barnet om, hvorvidt det er leg eller virkelighed. Og kommer barnet først derud, hvor det for alvor føler sig truet, træder hele det neurofysiologiske beredskab i kraft – barnet kan enten kæmpe, flygte eller fryse,« siger Mathias Clasen.

Stikkontakten eller rovdyret. Han peger på litteraturen og kulturen som evige vidnesbyrd om det voksne menneskes hang til at stimulere barnets naturlige sanser.

»Jeg fandt for nylig over en gravering fra 1700-tallet. Motivet forestillede en lille pige, der sidder og spiser. Bag hende står faderen med et lagen over hovedet. På nippet til at give barnet en forskrækkelse. Gennem folkeeventyr, film, leg – ja, selv gamle gra-

veringer – finder vi beviser på, at det voksne menneske, i lighed med alle andre pattedyr, træner sine unger i, hvordan de skal overleve i en verden med farlige rovdyr.«

Når det for Mathias Clasen er så vigtigt at fokusere på barnets instinkter, er det blandt andet for at skærpe barnets evne til at navigere i en verden, hvor der både er brug for at reagere med frygt og tillid. Og her viser det sig, at det er langt lettere at vække barnets urinstinkter gennem for eksempel løve-legen end en leg med den moderne verdens trusler.

»Alle, der kender til små børn, ved, hvor svært det er at lære dem, at de ikke må stikke strikkepinde i en stikkontakt, og at de skal passe på, når de går ud i trafikken. Til gengæld er der ingen problemer, når det drejer sig om at forklare et barn, at det skal være påpasseligt med hunde. Det ved barnet udmærket selv, fordi det er barnets natur at være på vagt over for rovdyr.«

Rødhætte er en advarselshistorie. Et centralt afsæt for Mathias Clasens forskning er litteraturens og filmens verden. Studierne viser, at både bøger og film til alle tider har bugnet med dramatiske fortællinger om farlige uhyrer, der kan vække vores grundangst. Især børn er storforbrugere af bøger og film,

NU KOMMER
JEG OG
EDER
DIG

LITTERATUR-DARWINISME

Litteraturdarwinismen er en ny forskningsretning. Den opstod i USA i starten af 1990'erne og tager afsæt i ideen om, at al litteratur og kunst i et eller andet omfang handler om mennesket som biologisk væsen. Teorien trækker på evolutionspsykologien og den darwinistiske lære. Mennesket betragtes som et biologisk væsen, der gennem udvikling og tilpasning har bevæget sig fra stenalderniveau og frem til nutidens homo sapiens.

MH

Faktum er, at det stadig fænger børn at blive konfronteret med det truende dyr og de farer, stenaldermennesket oplevede som konkrete realiteter.

Mathias Clasen, forsker i litteraturdarwinisme

dem ansigt til ansigt med nogle problemstillinger, som vore forfædre oplevede som konkrete udfordringer,« siger Mathias Clasen.

Litteraturdarwinisten bladrer videre i folkeeventyrene og falder over andre bemærkelsesværdige temaer.

»Askepot er også interessant at studere med evolutionens briller. Historien handler om, hvorfor en stedmor skal investere resurser i at opfostre et afkom, som ikke bærer hendes gener. Her har vi at gøre med en problematik, der strider mod vores biologiske grundforståelse. Det handler dybest set om pattedyrsmoderen, der ikke vil vide af en fremmed unge,« siger han.

Men Mathias Clasen understreger samtidig, at dyr ikke kun indtager den grusomme rolle i litteraturen. Tværtimod. I eventyrene findes der også gode dyr, som fanger børns interesse og kalder på deres sympati. Også dette kan forklares evolutions-psykologisk, mener Mathias Clasen.

»I stenalderen udgjorde dyr både en

trussel og en resurse. Dyr var også noget, man kunne forlige sig med, fordi de gjorde nytte,« forklarer han.

Ikke motorsavs-massakren på stuen.

Mathias Clasen peger på, at uanset hvor urealistisk en børnefortælling forekommer, handler den oftest om realistiske mennesker, deres følelser, relationer og problemer.

»For en umiddelbar betragtning er nogle af de problemer, som vi ser tematiseret i folkeeventyr ikke relevante for et barn anno 2008. Men faktum er, at det stadig fænger børn at blive konfronteret med det truende dyr og de farer, stenaldermennesket oplevede som konkrete realiteter. Fordi stenaldermennesket stadig udgør en central del af vores grundpsykologi,« siger Mathias Clasen.

Derfor mener han også, at afbalanceret uhygge skal være en del af dagligdagen i landets institutioner.

»Det skal selvfølgelig ikke være motorsavs-massakren på gul stue. Det skal være en leg med uhyggen og gysen. I lighed med andre pattedyr er vi født med en evne til at lege og udforske vores følelsesmæssige repertoire.« □

der handler om dyr.

»På sin vis kan man sige, at folkeeventyret er fortidens svar på Animal Planet. De fleste hekse, drage og troldre er beskrevet, så de minder om et rovdyr. De har gule øjne, hugtænder og afskyelige næser. Når barnet oplever en angstfølelse ved at høre om den slags, er det fordi, at menneskebarnet rent biologisk er programmeret til at reagere på den fare, de repræsenterer,« siger Mathias Clasen og fremhæver historien om Rødhætte.

»Det er en historie, som godt kan tolkes som det ældre menneskes videregivelse af vigtige informationer om rovdyr. Det er en advarselshistorie, der anviser nogle simple regler for, hvordan et barn bør færdes i naturen, for eksempel når det drejer sig om, at en unge, Rødhætte, helst ikke må begive sig for langt væk fra sine forældre. Når vi i dag læser historien højt for vores børn, stiller vi

EVENTYR MED HUGTÆNDER OG AFSKYELIGE VÆSENER

De klassiske eventyr vrirler med uhyggelige hugtænder og farlige monstre, som vækker barnets urgamle grundangst for livstruende farer. Det gælder for eksempel:

- Rødhætte og ulven
- Hans og Grethe
- Skønheden og udyret
- De tre Bukke Bruse
- Ulven og de tre små grise
- Klokkeren fra Notre Dame
- Og hvem bliver ikke bange for Fenrisulven i vores egen nordiske mytologi?